

ODE AAN DE WORM

Twee weken geleden heb ik de composthoop opgezet. Kwam er eerst nog damp vanaf, zakte hij vanwege inwendige processen langzaam in, nu lijkt de hoop al een poosje in onveranderde toestand te verkeren. Ik steek de stalen naald van de temperatuurmeter erin. Afgekoeld, lang niet meer zo warm als aan het begin, een paar dagen na het opzetten. Hoogste tijd om de composthoop om te scheppen, er nieuwe lucht in te brengen, het microleven te reanimeren, het verteringsproces weer op gang te helpen. Ik prik de spitriek in de hoop. Meteen al met de eerste steek die ik opspit komt een grote klont wormen tevoorschijn, een kluit krioelende, roze wormen. Ook volgende steken leveren praktisch alleen maar wormen op. Met zoveel wormen aan het werk kan het niet anders of deze compost zal straks geheel uit wormenmest bestaan. Wormenaarde is levende humus. Niets houdt vocht en voedingsstoffen beter vast. Meer kan een tuinman zich niet wensen. Wormenaarde bevat meer stikstof, kalk en sporenelementen dan de beste tuinaarde.

Wormen komen overal op de wereld voor, behalve op Antarctica. Een hectare grond telt ten minste een miljoen wormen. Mijn voorzichtige schatting is dat over de wereld verspreid meer dan 500 miljoen ton aan wormen in de grond zit. In aantallen wormen levert dat een onuitsprekelijk groot getal op met 15 nullen.

Waar zouden we zijn zonder de worm, de kleine roze kronkelaar? Het is net een darmpje. Peristaltisch bewegend, voedsel verterend, vruchtbare grond achterlatend, beweegt het zich door de bodem. Zo vormt het wereldwijde, ondergrondse leger van wormen het darmstelsel der aarde. Als je een regenworm tegen het licht houdt, zie je, binnenin de doorschijnende worm, een van voor naar achter steeds donkerder wordend streepje wormenaarde in wording. De worm is geheel en al, van voor tot achter, verteringsorgaan.

Als de wormen de darmen van de aarde zijn, dan zou je – omgekeerd – kunnen zeggen dat darmen wormen zijn. Het menselijk spijsverteringskanaal – van mondholte, slokdarm, dunne darm, dikke darm, endeldarm tot anus – is in feite dus niets anders is dan een enorme worm. Ja, we moeten het maar onder ogen zien: wij mensen dragen allemaal, niemand uitgezonderd, van mond tot anus een grote kronkelende worm in ons mee. De peristaltiek van de darmen is niets anders dan het gekronkel van een worm op zijn plaats, het tegenbeeld van de kronkelgang van de worm door de aarde.

Ik was al weg van de worm, vanwege het belangrijke werk dat hij doet, maar door de worm in mijzelf op te zoeken ben ik me daadwerkelijk met de worm verwant gaan voelen. Hoewel, verwant... Feitelijk ben ik slechts het mislukte achterneefje van de worm. Wie van ons tweeën, de worm of ik, beter is voor de wereld, dat lijdt geen twijfel. De worm vreet afval en maakt daar vruchtbare aarde van. Zelf neem ik het meest hoogwaardige voedsel tot me, maar als ik mijn uitkomst zo tussen de planten zou werpen, dan worden die daar echt niet blij van. Nee, de worm is beter dan ik. Het is een edel diertje. Ik kan het niet laten. Wanneer ik een hoopje van die kostbare wormenaarde op een verkeerde plaats kansloos zie liggen, bijvoorbeeld puilend uit een voeg tussen de tegels op straat, dan pak ik het hoopje op, loop ermee naar het dichtstbijzijnde perk of ander stukje groen en leg het voorzichtig in de aarde.

Ruwe berk
Betula pendula Roth.

IN HET LICHT VAN DE BERK

Begin lente. De zon staat laag, straalt fel, maar je voelt nog amper zijn warmte. Met de kraag van mijn schipperstrui omhoog, dichtgeritst, loop ik door de tuin richting kas. Zie in mijn ooghoek verderop, laag aan de grond, iets glinsteren. Het is het wildemanskruid (*Pulsatilla vulgaris* L.), dat met zijn eerste, behaarde blaadjes boven de grond komt. Het lijken harige armpjes van een wild mannetje dat uit de aarde opklautert. Of het plantje echt vanwege die aanblik aan zijn naam is gekomen, weet ik niet. De naam kan ook een verwijzing zijn naar de giftigheid van het plantje. Ik zou het eens moeten opzoeken.

Ik neem een flinke teug frisse lucht. Kijk om mij heen of er niet nog meer antwoorden op het lentelicht te ontdekken zijn. Mijn oog valt op de berk met zijn smetteloos witte stam die oplicht in de zon. Aan de toppen van de tengere, afhanginge takken verschijnen juist de eerste prille blaadjes. De vouwtjes zitten er nog in.

Ik moet denken aan wat mijn vriend Nelis, organisch hovenier, eens tegen mij zei: 'De berk, die brengt zijn eigen licht mee. Die kun je gerust op een donkere plek zetten.'

De berk lijkt licht uit te stralen. Niet alleen nu. Juist ook op donkere dagen. Het is vast daarom dat de berk in het hoge, donkere noorden van Lapland, Groenland en IJsland de enige boom is die standhoudt.

Ik moet hoognodig verder met mijn werk. Weglopend van de berk, maar deze nog in mijn hoofd hebbend, overkomt mij het geruststellende gevoel dat, mocht ik straks in het komende seizoen tijdens een van de vele rondleidingen die mij te wach-

ten staan een inzinking krijgen of een *blackout*, ik bij de berk verlichting, of op zijn minst inspiratie zal kunnen vinden.

Berkensap

De schors van de berk ontstaat, zoals bij elke boom, uit afzetting van minerale bestanddelen: kalk en andere zouten, looistoffen en harsen. Met de schorsvorming zet de boom als het ware de verharding en verstarring van zich af. Zo de dode stoffen buiten de deur zettend, blijft het sap van de berk optimaal levenskrachtig. Behalve dat het grotendeels uit water bestaat, zit dit sap vol suikers en eiwitten. Met dit levenselixer worden de jonge blaadjes van de berk gevoed om uiteindelijk de fotosynthese te kunnen bewerkstelligen. De blaadjes, op hun beurt, bevatten veel eiwitten en vitamine C. Zo levert de berk, eeuwig jong blijvend, al sinds mensenheugenis het sap voor reinigende, vitaliserende voorjaarskuren. Ook de blaadjes kunnen hiervoor worden gebruikt, in de vorm van perssap of thee.

Wanneer ik, op een zekere dag in maart, voor het eerst van mijn leven van een berk sap ga aftappen, besluit ik het zo hoog mogelijk in de boom te zoeken. Het lijkt me logisch dat hogerop in de boom het sap steeds zuiverder wordt. Ik knip de top af van een niet al te dikke tak en hang het lekkende uiteinde boven een theeglas. Wanneer ik na een uurtje terugkom, is het glas vol. Ik kan het niet laten meteen een slokje van het heldere sap te nemen. Het is minder zoet dan ik had verwacht. Eigenlijk is het helemaal niet zo zoet. Het lijkt meer op neutraal, fris bronwater. Of nee, ik herinner me opeens weer de hap sneeuw die ik eens nam toen ik klein was. Het smelten van de sneeuw in mijn mond, dat tintelende, levendige gevoel: daar doet dit berkensap me nog het meest aan denken. Omdat ik de tak niet ver van het eind had afgesneden, de doorsnee van de wond nog geen centimeter bedroeg, bleek,

toen ik de volgende dag ging kijken, het bloeden van de berk vanzelf gestopt.

Eersteklas brandhout

Voor mijn houtkachel wil ik verantwoord brandhout. Daarom doe ik in mijn tuin een beetje aan bosbouw. Hard gezegd: ik heb de bijl gezet in een berk. Dat deed pijn. Nu zij weg is, mis ik haar erg. De sfeer ter plekke is merkbaar veranderd. Juist op donkere, sombere dagen lichtte de berk met zijn witte stam de tuin n et ietsje op.

In ons klimaat heb je nu eenmaal een flinke voorraad brandhout nodig om de winter door te komen. En juist de berk levert fantastisch brandhout. Berkenhout brandt heel anders dan beuken- of eikenhout. Dat wil amper branden. Vlamt schoorvoetend. Berkenhout vlamt speels en heeft een helder oranje, lichtende gloed. Het brandt goed, maar geeft ook weer niet dat overdreven, drukdoenerig geknetter van sparren- of dennenhout.

Ik zit met een kop thee in mijn hand in de vlammen te staren, denk terug aan die mooie berkenboom en dank haar voor het licht en de warmte die zij mij nu geeft.

Trouwens: na het omhakken van de berk heb ik meteen een nieuwe geplant, een zaailing van elders in de tuin. Het jonge boompje bereikte al snel hoogte. Op een dag zag ik er voor het eerst vogeltjes in. Een teken dat de nieuwe boom in de ecoringloop was geaccepteerd.